

Çeviri Çocuk Edebiyatında Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Nalan KIZILTAN*

Çeviri Çocuk Edebiyatı ülkemizde 19. yüzyılın ikinci yarısında öncelikle çocuk klasiklerinin Türk yazımına kazandırılmasıyla edebiyat tarihinde yerini almıştır. En çok çevrilen belli başlı yazar ve kitaplar şunlardır: Ezop (masallar), Andersen (masallar), Frances Burnet (*Küçük Lord*), Lewis Carrol (*Alis Harikalar Diyarında*), Carlo Collodi (*Pinokyo*), Daniel Defoe (*Robinson Cruseau*), Charles Dickens, Alexander Dumas, Grimm Kardeşler (Masallar), Johanna Spyri (*Heidi*), R. Luise Stevenson (*Define Adası*), Johathan Swift (*Gulliver*), Mark Twain, Jules Verne, La Fontaine, Charles Perrault (değişik masalları), Eleanor H. Porter, Antoine de Saint Exuperry (*Küçük Prenses*), Rudyard Kipling, J. K. Rowling (*Harry Potter* Serisi). Söz edilen bu kitapların bazıları 2004'ten günümüze uygulanan "100 Temel Eser" serisinde yerini korumakta, ancak çocuk okurlar, kitaplarda verilen iletileri çeviri dilinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle algılayamamakta ve dolayısıyla da okuma eyleminden gittikçe uzaklaşmaktadırlar.

Türkiye'de Çeviri Çocuk Edebiyatı:

Uluslararasılaşmanın öneminin gittikçe artması ile kültürlerarası iletişim ve çağdaşlaşma öne çıkmıştır. Çeviri çocuk edebiyatı, bu süreçte kültürlerarası iletişime, çağdaşlaşma sürecine, çocuk okurların dil birikimine ve dil bilincinin gelişmesine önemli katkılar sağladığı için özenle ele alınması gereken bir konudur. Çocuk kitapları çevirmenlerinin, yabancı dildeki metni çocukların ana diline kazandırırken, çocuk okurların, okudukları kitaplar kanalıyla dil bilinç ve birikimlerini geliştirdiklerini göz ardı etmeksizin, çocukların bilişsel, dilsel gelişim süreçlerini, dünya bilgilerini, zihinsel şemalarını göz önüne alarak, anlaşılır ve açık bir dil kullanmaları beklenmektedir. Ancak, çoğu çocuk kitabının çevirisinde yukarıda sıralanan çocuğa yönelik dil kullanımına dikkat edilmemektedir:

(1) Andersen Masallarından (*Gül Perisi*)

... Delikanlı:

— Ayrılmak zorundayız. Ağabeyin bizi ayırmak için beni, denizler ötesinde bir işe gönderiyor. Hoşçakal, demiş.

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi.

Sözlerini bitirdikten sonra kucaklaşmışlar. Kız ağlayarak delikanlıya bir gül vermiş. Ama vermeden önce gülü öpmüş. Gülü öylesine candan öpmüş ki, gül açılmış. Gül Perisi de hemen gülün içerisine girmiş. (s. 38)

Yukarıdaki çeviri metninde konuşan sadece delikanlının kendisi iken ‘sözlerini’ göndermesiyle iki kişinin sözcelerine gönderme yapılmaktadır. Ayrıca metindeki ‘ama’, bağlacının kullanımı söz dizimsel ve anlam bilimsel olarak yanlıştır. Bu bağlaç, beklenmeyen bir sonucu anlatan iki tümceyi onun nedeni durumunda olan tümceye bağladığı için ayrı bir tümce başında yer almaz.

(2) Eleanor H. Porter (*Pollyanna*)

Odada, tertemiz yapılmış küçük bir yatak, dik arkalı iki iskemle, bir dolap, bir de ufacık yazı masası vardı. Pencereerde perde, duvarlarda da resim yoktu. Dama vuran güneş, küçük odayı fırın gibi yapıyordu. Sineklik olmadığı için kapalıydı pencereler.

Kocaman bir sinek dışarı çıkabilmek için, pencerelerden birinde öfkeyle vızıldayarak kayıp duruyordu. (s. 11)

Yukarıdaki alıntıda kaynak metinde ‘özenle yapılmış (neatly made)’ öbeğinin ‘tertemiz yapılmış’ ön ad öbeği olarak kullanımı yanlıştır. Ayrıca, kaynak metindeki “A big fly was buzzing angrily at one of them now, up and down, up and down, trying to get out.” tümcesiyle sineğin ‘kayması’ değil ‘uçması’ anlatılmaktadır. ‘Yazı masası’ kaynak metindeki ‘masa’ yerine kullanılarak çocuklar, ‘yazı masası’ tamlamasıyla tanıştırılmaktadır.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere çeviri ile yanlış kurulan sözcük birliktelikleri çocukların dil gelişimine olumsuz etki sağlayacaktır.

Çeviri bir başka sorun da kaynak metindeki kültürel değerlerin duygu değerini kaybetmeden farklı kültürde yaşayan çocukların ana diline aktarma güçlüğüdür. Bir metin çevirisinde kültürel imgelerin çevirisi metnin anlamını ve yapısını çevirmekten daha zordur. Ayrıca çeviri çocuk edebiyatı, sosyo- kültürel bağlamda oluşan karmaşık bir yazma sürecidir. Kültürel değerleri içeren kitap başlıklarının çevirisi de bu anlamda sorun oluşturmaktadır. Örneğin *Pamuk Prenses* İngilizce başlığında ‘Snow White and the Seven Dwarfs’ (*Kar Beyazı ve Yedi Cüceler*) Türkçeye *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* olarak çevrilmiştir; ayrıca yedi cücenin isimleri de Türkçeleştirilirken değişikliğe uğramıştır.

Çeviri metinlerinde metinlerarasılık da önem taşımaya rağmen kimi çevirmen kaynak metni oluşturan ara metinleri, okuru ve kültürel bağlamı görmeden olduğu gibi aktarmakta erek odaklı çeviri yapmamaktadır.

Çeviri çocuk edebiyatında göz ardı edilen bir başka konu da edebî metinlerde geçen kahramanların kullandıkları dilin kültürel göndergelerden bağımsız çevrilmesidir. Genelde kişi adlarından önce ‘bay’ ya da ‘bayan’ hitap sözcüklerinin kullanımı Türk kültüründe yer almamaktadır. Oysa ki çeviri metinlerinde sıkça rastlanmaktadır. Ayrıca, yabancı adların okunuşu oldukça zordur.

Doğa ve hayvan seslerine benzer seslerle yapılan, görüntüleri işitimsel bir izlenim yansıtacak biçimde aktaran, bir gerçeği ses öykünmesi yoluyla belirten yansımalar da dilden dile farklılık gösterdiği için bir dilde yansıma olan dil ögesi Türkçede yer olmadığı zaman çevirmen, metne hareketlilik katan yansımaların sözcük karşılığını bulmada zorlandığında çevirdiği metinden çıkarmakta, böylece metin bağlaşıklığını bozabilmektedir.

Çeviri çocuk edebiyatında ele alınan konularda öğretici bakış açısı egemendir. Eserlerde tek tip çocuk kahramanlar ve 19. yüzyılın taviz vermeyen katı eğitim anlayışı baskın

konumunu sürdürmekte, bu durum da metinlerde kimi değişikliklere yol açabilmektedir. Ayrıca, çabuk tüketilen, yazın değeri olmayan ve çocuğu sadece basit okur olarak gören çocuk kitapları da boşlukları doldurmak amacıyla çevrilmiştir.

(3) Jill Tomlinson (Orijinal Adı: ‘The cat who wanted to go home’ ‘Evine Dönmek İsteyen Kedi’)

Bir gün tarlaların orada kelebek kovalıyordu ki, neredeyse karşısına çıkan kocaman bir sepetin içine

düşüverecekti. (s. 14)

Yukarıda verilen çeviri metninden de anlaşıldığı üzere sözcük ve söz dizimi seçimi sıradan ele alınmış, tümcenin öznesi tümceden atılmış; ‘balon’ yerine ‘sepet’; ‘önüne’ yerine ‘karşısına’ sözcükleri yeğlenmiştir.

Öneriler:

Çeviri çocuk edebiyatının çocuğun dilsel ve kültürel gelişimine yardımcı olabilmesi, onu günümüz gerçekliliği ile karşılaştırırken, uluslararası birey olma yolunda hazırlayabilmesi için yukarıdaki sorunların tek tek çözümlerinin ele alınması gerekmektedir.

Çocuk kitap çevirmenlerinin özenle alandan seçilmiş olması gerekmektedir. Üniversitelerin Mütercim-Tercümanlık Bölümlerindeki ders programlarında Popüler Yazın Çevirisi, Çevirmenler İçin Yazın, Popüler Kültür dersleri yer alırken, Çocuk edebiyatı ile ilgili dersler yer almamaktadır. Kaynak metinden çeviri yapacak çevirmenlerin, çocuk kitapları alanında yetişmiş uzmanlardan oluşması, çevirideki çocuğa yönelik dil kullanımına yardım edecektir.

Çeviri çocuk edebiyatındaki yanlış dil kullanımlarını önlemek için gerek çeviri sürecinde gerekse ürün ortaya çıktıktan sonra bir dil bilimciden yardım istenmelidir.

Çeviri çocuk kitaplarındaki kültürel kullanımlar için çevirmen, dipnot ile bilgi vermeli, böylece çocukların kültürel gelişimine katkı sağlamalıdır.

Çeviri metinlerindeki ara metinler, erek odaklı çeviri bağlamında ele alınarak bilgi kaybından kaçınılarak metnin bağlaşıklığı ve bağdaşıklığı sağlanmalıdır.

Çeviri çocuk edebiyatındaki adlar mümkünse anlamları dâhilinde çevrilmeli ya da Türkçe sesletim biçimleri metindeki ilk kullanımlarında özel adın hemen yanında parantez içinde verilmeli, daha sonra kaynak dildeki kullanımıyla metinde yerini almalıdır. Örneğin: *Heidi* (Haydi), *Jim* (Cim), vb. Böylece sesçil olmayan bir adla karşılaşan çocuklar, kahramanların adlarını doğru sesletim olanağı bulacaklardır.

Kaynak dilde ‘yansıma’ olan ögelerin karşılıkları erek dilde olmadığında metnin anlam bütünlüğünü bozmamak için bu ögelerin duygu değerleri verilmelidir. Örneğin ‘boo!’ yerine ‘ne kötü!’: ‘d’oh!’ yerine ‘aptalcaydı!’, ‘waw!’ yerine ‘harika!’ gibi.

Çeviri çocuk edebiyatı, çocukların dünyayı izlediği penceredir. Bu pencerenin buzlu camı olmamalıdır. Çocuklar, dış dünyayı net ve politikadan arınmış bir biçimde izlemelidir. O nedenle her eserin Türkçeye kazandırılması çocukların dilsel şemalarına bir şey kazandırmayacağı gibi onları okuma serüveninden de alıkoacaktır.

Bizlerin ve çocukların dünyasında çeviri edebiyatıyla yaşam kaçınılmazdır. Çeviri eserler geçmişten günümüze Batı ve Doğu edebiyatı mirasına tanıklık etmektedirler. Gerek kendi öz mirasımız gerekse yabancı mirasın korunması adına Çeviri çocuk edebiyatı akademik ciddiyetle ele alınmalı, eserlerin çevirisi çocuk ve çırak çevirmenlerden uzak tutulmalıdır.